

Sjönajas i Skåne 2010

Övervakning i Hammarsjön

Titel: Sjönajas i Skåne 2010

Utgiven av: Länsstyrelsen i Skåne län

Copyright: Länsstyrelsen i Skåne län

Författare: Håkan Sandsten, Calluna AB

ISBN eller ISSN: 978-91-86533-38-0

Länsstyrelserapport: 2011:16

Diarienummer 511-7431-10

Grafisk form: Länsstyrelsen i Skåne län, Gabrielle Rosquist

Tryck: Länsstyrelsen i Skåne län

Upplaga: 50 ex.

Beställningsadress: Länsstyrelsen i Skåne län
Miljöavdelningen
205 15 MALMÖ
Tfn: Tfn 040/044-25 20 00
skane@lansstyrelsen.se

Omslagsbild: Sjönajas. Foto: Håkan Sandsten

Förord

Åtgärdsprogram för bevarande av sjönajas ingår i en storsatsning för hotade arter och biotoper som Naturvårdsverket och länsstyrelserna genomför med syfte att till år 2015 minska andelen hotade arter med 30 %. Genom åtgärdsprogrammen kan riktade åtgärder sättas in för de arter som har behov av sådana för sin överlevnad och dessa åtgärder förväntas även gynna många fler arter. Arbetet med åtgärdsprogrammen är ett led i arbetet med att uppnå nationella och regionala miljömål.

Under juli 2010 har Håkan Sandsten, på uppdrag av Länsstyrelsen i Skåne län, övervakat förekomsten av sjönajas (*Najas flexilis*) i Hammarsjön i nordöstra Skåne. Sjonajas var tidigare känd från en del sjöar i Skåne, men finns idag endast kvar i Hammarsjön. Arten lever på mjukbotten i måttligt näringsrika sjöar med neutralt pH-värde. Eftersom sjönajas är ettårig och man antar att den inte har någon längre frövila, så är den väldigt utsatt.

Utbredningen av sjönajas i Hammarsjön hade reducerats från fyra platser under 2009 till en plats under 2010, men det positiva var att antalet individer hade fördubblats till 13 plantor. Biosfärkontoret har under ett antal år konstaterat en ökad påväxt på makrofytvegetationen samtidigt som större arealer med säv minskat markant i sjön. Under övervakningen konstaterades inte någon direkt påväxt på plantorna av sjönajas, men detta kan troligen ändå ha en stor betydelse för artens framtid i Hammarsjön.

Malmö april 2011

Per-Magnus Åhren
Enhetschef, Naturskyddsenheten
Länsstyrelsen i Skåne län

Innehållsförteckning

Förord.....	3
Innehållsförteckning.....	4
Bakgrund	5
Metod.....	5
Resultat	5
Diskussion	8
Referenser	9

Bakgrund

Länsstyrelsen i Skåne län har beställt övervakning av sjönajas (*Najas flexilis*) i Hammarsjön i Skåne län enligt förslag till Åtgärdsprogram för bevarande av sjönajas (Naturvårdsverket 2006). Uppdraget är ett led i det regionala arbetet med att genomföra åtgärder föreslagna i åtgärdsprogrammet för att uppnå av riksdagen beslutade nationella miljömål. Uppdraget omfattade eftersök på tidigare kända platser och andra lämpliga biotoper i sjön.

Metod

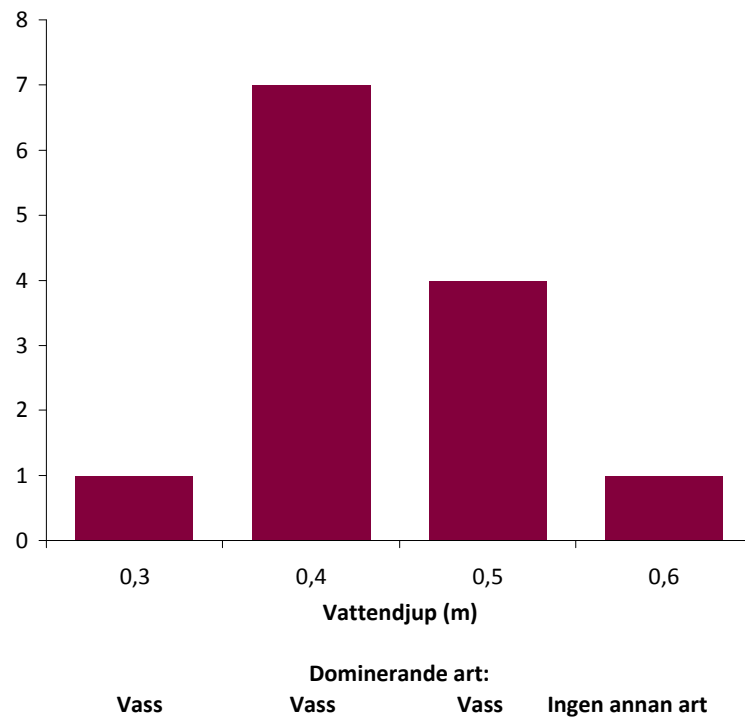
Hammarsjön besöktes 15 juli 2010 och sjönajas eftersöktes med snorkling från båt.

Resultat

Sjönajas hittades på samma lokal som 2009 i Hammarsjön (Sandsten 2009), men inte på fler ställen. Förra året påträffades 6 exemplar, medan det 2010 fanns 13 på samma lokal (Tabell 1). Alla plantor var 2010 mindre än 5 cm höga och växte på djup mellan 0,3 och 0,6 m, nästan alla på 0,4 och 0,5 m (Figur 1). Området var ca. 500 m² stort och täckt av gles vass (*Phragmites australis*) och bottensubstratet var grovdetritus, finsediment och sand. Övriga arter på lokalen var nålsäv (*Eleocharis acicularis*), gropnate (*Potamogeton berchtoldii*), ålnate (*P. perfoliatus*), borstnate (*P. pectinatus*), axslinga (*Myriophyllum spicatum*). Ett femtiotal meter utanför vassen fanns, liksom 2009, ett tätt bestånd av stjärnslinke (*Nitellopsis obtusa*). Lokaler där sjönajas tidigare under 2000-talet har hittats redovisas i Tabell 1.

Tabell 1. Sjönajaslokaler i Hammarsjön under 2000-talet (Länsstyrelsen 2008; Sandsten 2009).

Lokalnamn 2006	X	Y	Kommentar
Hm4 i blå bärd	6205078	1400572	fynd 2006, Nils Carlssons fotografier, eftersökt 2010
Hm4	6204967	1400860	fynd 2005 och 2006, eftersökt 2009 och 2010 ej återfunnen.
Hm7	6208628	1400135	fynd 2005(?), eftersökt 2006, 2009, 2010 ej återfunnen.
Hm2	6207279	1402897	fynd 2006, eftersökt 2009, 2010 ej återfunnen
Hm2 inne i vassen	6207273	1402900	fynd 2009, 2010.
Hm3	6206308	1402718	fynd 2006

Figur 1. Frekvensfördelning av vattendjup som sjönajas påträffades på i Hammarsjön 2010. Även dominerande art vid fynden anges. Endast ett (störvuxet) exemplar påträffades utanför vassen och på 0,6 meters djup.

Sjönajas är en svårbestämd småvuxen kärlväxt och vid inventeringen råkade jag dra upp två exemplar eftersom jag trodde att det var en annan art först. För att de misstagen skulle vara till någon nytta, artbestämde de, fotograferades och pressades i herbarium. Figur 2 på nästa sida visar de små taggarna på bladkanterna och hela växtens utseende och figur 3 visar habitus på växtplatsen. De tjocka stammar som syns på bilden i figur 3 är strån av vass, vilket kan ge en storleksjämförelse. Figur 4 är ett foto på vassen där sjönajas påträffades.

Figur 2. Sjönejas, med de karaktäristiska taggarna på bladkanterna. Det var inte särskilt mycket påväxt på sjönejas i Hammarsjön 15 juli 2010.

Figur 3. Sjönejas kan ses mitt i bilden, medan de tjocka stammarna är vasstrån.

Figur 4. Gles vass där sjönajas påträffades 2009 och 2010.

Diskussion

Sjönajas kunde bara hittas på en enda lokal i Hammarsjön och inte på fyra andra lokaler där den tidigare har påträffats. Liksom 2009 växte den inne i gles vass och inte ute på öppet vatten som den gjorde 2005 och 2006. Den verkar ha ett mycket smalt livsutrymme eftersom den bara växer på 0,3 till 0,6 meters djup och huvudsakligen på 0,4 meter. Jämfört med 2009 hittades dubbelt så många exemplar men bevarandestatus för sjönajas i Hammarsjön måste ändå bedömas som dålig. Det är ett smalt djupintervall som arten växer på och antalet individ är litet, därför är risken stor att den blir utkonkurrerad om vassen skulle bli extra tät något år. Sjöns vatten är mycket brunt och ljusklimatet troligen inte optimalt för några undervattensväxter.

Samtidigt med inventeringen av sjönajas togs prov från påväxt på undervattensväxter i den aktuella lokalen (Hm2) på uppdrag av Kristianstads Vattenrike Biosfärområde. Påväxtalgerna analyserades av Amelie Jarlman. I provet fanns stora mängder kiselalger, framför allt arter inom släktena *Fragilaria* och *Cymbella*. Andra släkten

som noterades är *Amphora*, *Cocconeis*, *Diatoma*, *Eunotia*, *Gomphonema*, *Navicula* och *Nitzschia* samt arterna *Achnanthidium minutissimum* och *Tabellaria flocculosa*. Andra organismgrupper som påträffades i provet var trådformiga järnbakterier, grönalger (*Cosmarium*, *Pediastrum* och *Scenedesmus* samt den trådformiga *Oedogonium*) och en tunn blågrönalg inom ordningen *Oscillatoriales*. Dessa fanns dock endast i små mängder. Vissa av de förekommande kiselalgsarterna bildar långa kedjor av celler (t.ex. *Fragilaria capucina*-gruppen och *Tabellaria flocculosa*), medan andra sitter på stjätkar (bl.a. *Gomphonema* och vissa *Cymbella*). I provet fanns dels stjätkar med kiselalgsceller, men även stjätkar där cellerna lossnat. Dessa stjätkar bildar, tillsammans med kiselalgskedjorna och övriga trådformiga arter, ett ”nät” där andra organismer och även detritus fastnar. Ingenting i den allmänna artsammansättningen var anmärkningsvärt, enligt Amelie Jarlman.

Hans Cronert och andra på Kristianstads Vattenrike har observerat tjock påväxt på undervattensväxterna i Hammarsjön och de har befarat att den skulle vara ett hot mot växterna. Resultatet från provet visade att det främst var kiselalger som dominerade påväxten (åtminstone den aktuella provtagningsdagen). En tänkbar orsak till att kiselalger har ökat är att många sävruggar ute i Hammarsjön har försvunnit sedan 1990-talet. Vind och vågor har därför större möjlighet att erodera sedimentet så att kisel blir tillgängligt för kiselalger. Att få tillbaka en del av sävruggarna skulle i så fall kunna vara positivt för sjönajas bevarandestatus i sjön. Vind och vågor skulle då inte resuspendera sediment i samma omfattning, kiselhalten skulle minska i vattnet, påväxten missgynnas och undervattensväxterna gynnas.

Referenser

- Länsstyrelsen 2008. Vattenväxter i några skånska sjöar, 2006. Löpnr: 2008:41.
Naturvårdsverket 2006. Åtgärdsprogram för bevarande av sjönajas (*Najas flexilis*).
Rapport 5631.
Sandsten H 2009. Inventering av hotade kransalger i Skåne 2009. Calluna AB på uppdrag av Länsstyrelsen.

Hela fem procent av våra djur, växter och svampar löper stor risk att dö ut och försvinna från landet. En storsatsning för att bevara dessa arter och deras livsmiljöer ingår i Naturvårdsverkets och länsstyrelsernas uppdrag. Denna satsning är ett led i det arbete som pågår för att klara riksdagens miljö kvalitetsmål för den biologiska mångfalden.

Som en del i arbetet med åtgärdsprogrammet för bevarande av kärlväxten sjönajas (*Najas flexilis*) genomfördes en övervakning av arten i Hammarsjön i nordöstra Skåne under 2010. Sjönajas återfanns endast på en av de tidigare fyra kända platserna i sjön. Däremot noterades hela 13 plantor inne i den glesa vassen, vilket var en fördubbling jämfört med 2009.

LÄNSSTYRELSEN
I SKÅNE LÄN

Östra Boulevarden 62 A, 291 86 Kristianstad
Kungsgatan 13, 205 15 Malmö
Tel 044/040-25 20 00, Fax 044/040-25 21 10
Epost skane@lansstyrelsen.se
www.lansstyrelsen.se/skane